

STRUKTURA SPOŁECZNA LUDNOŚCI

5. WYKSZTAŁCENIE

Spis powszechny jest jedynym badaniem dostarczającym pełnych informacji o wykształceniu ludności. W 2002 roku wszystkim osobom będącym w wieku 13 lat i więcej ustalono najwyższy ukończony poziom wykształcenia szkolnego.

Przyjęta w spisie 2002 roku klasyfikacja poziomu wykształcenia jest nieco rozszerzona w stosunku do spisu 1988 roku, dlatego w części dotyczącej analizy zmian uwzględniony został zakres porównywalny do 1988 roku. Uwaga ta dotyczy również wieku osób: w 1988 roku badaniem poziomu wykształcenia objęte były osoby, które ukończyły 15 lat. W 2002 roku, po reformie szkolnictwa z 1999 r. wprowadzającej 6-letnią szkołę podstawową i 3-letnie gimnazjum, badaniem poziomu wykształcenia objęto osoby w wieku 13 lat i więcej. Wszelkie porównania struktur poziomu wykształcenia ludności z obu spisów zostały zaprezentowane z uwzględnieniem osób w wieku 15 lat i więcej.

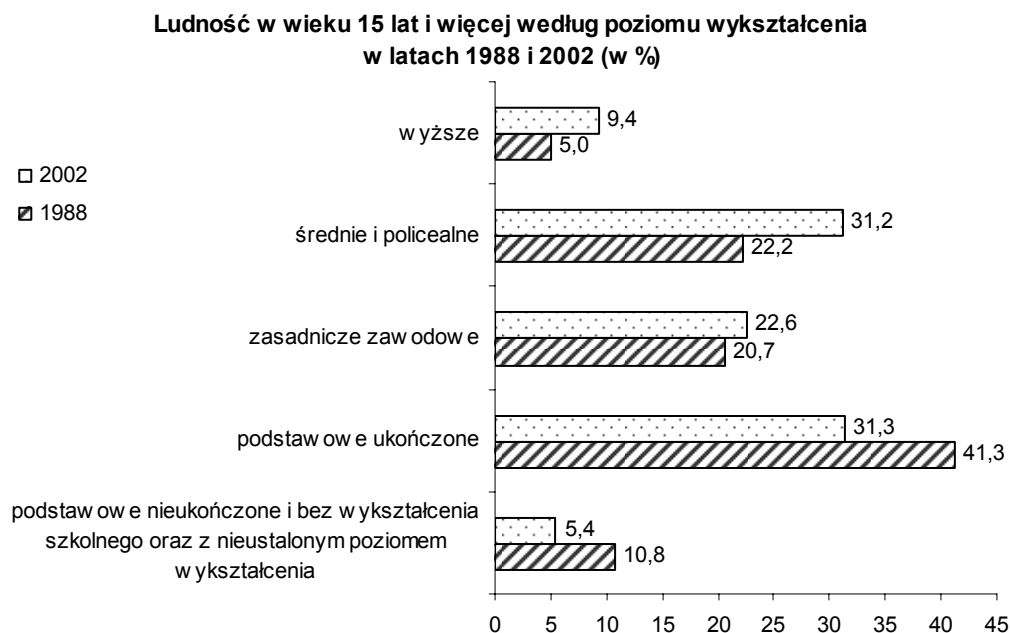
Należy również zaznaczyć, że dane spisu 2002 roku – ze względu na termin jego przeprowadzenia (maj 2002 r., podczas gdy w 1988 r. był to grudzień) – nie w pełni obrazują sytuację, ponieważ uczniowie różnych typów szkół, którzy kończyli naukę w 2002 r. w momencie spisu nie posiadali jeszcze świadectwa ukończenia szkoły i zostali zaliczeni do niższego poziomu wykształcenia. Dane spisowe dotyczą zatem raczej sytuacji z początku roku szkolnego.

Tabl. II.1. Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia w latach 1988 i 2002

Poziom wykształcenia	1988		2002		1988 =100
	w tys.	w ods.	w tys.	w ods.	
Ogółem	984,0	100,0	1061,9	100,0	107,9
w tym:					
Wyższe	49,5	5,0	100,0	9,4	202,1
Średnie i policealne	218,3	22,2	331,7	31,2	152,0
Zasadnicze zawodowe	203,4	20,7	240,4	22,6	118,2
Podstawowe ukończone	406,2	41,3	332,3	31,3	81,8
Podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego oraz z nieustalonym poziomem wykształcenia	106,7	10,8	57,5	5,4	53,9

W tablicy II. 1 przedstawione zostały zmiany, jakie zaszły w latach 1988-2002. Pozytywną tendencją jest stały wzrost odsetka osób z wykształceniem ponadpodstawowym; z prawie 48% w 1988 roku do ponad 63% w 2002 roku; w tym czasie dwukrotnie zmniejszył się udział osób z wykształceniem podstawowym nieukończonym i bez wykształcenia szkolnego (p. wykres 3).

Wykres 3.

Porównując poziom wykształcenia ludności w latach 1988 i 2002, zaznaczył się wyraźny wzrost odsetek osób z wykształceniem wyższym (odpowiednio 5,0% i 9,4%) oraz osób z wykształceniem średnim i policealnym (kolejno 22,2% i 31,2%), natomiast zmniejszył się odsetek osób z wykształceniem podstawowym ukończonym: z 41,3% w 1988 r. do 31,3% w 2002 r. (tj. o 10,0 punktu procentowego).

Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i grup wieku w 2002 r. prezentuje tabela poniżej:

Tablica II.2. Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i grup wieku w 2002 r.

Grupy wieku	Ogółem	Poziom wykształcenia					
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	nieustalony
w odsetkach							
OGÓLEM	100,0	9,4	31,2	22,6	31,3	4,1	1,3
15-19	100,0	-	13,8	8,2	72,6	3,5	1,9
20-24	100,0	9,1	57,8	22,7	8,5	0,5	1,5

(dok.)

Grupy wieku	Ogółem	Poziom wykształcenia					
		wyższe	średnie i policealne	zasadnicze zawodowe	podstawowe ukończone	podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego	nieustalony
w odsetkach							
25-29	100,0	21,8	36,7	30,0	9,3	0,5	1,6
30-34	100,0	16,0	35,2	36,2	10,7	0,5	1,4
35-39	100,0	13,5	36,6	37,0	11,0	0,5	1,3
40-44	100,0	10,8	38,3	36,1	12,9	0,5	1,3
45-49	100,0	9,7	36,6	31,2	20,7	0,6	1,3
50-54	100,0	9,3	34,1	26,6	28,0	0,8	1,2
55-59	100,0	10,0	29,3	18,8	39,5	1,4	1,1
60-64	100,0	8,1	24,5	12,9	50,2	3,3	1,0
65 lat i więcej	100,0	4,0	15,3	6,2	55,8	18,0	0,7
Nieustalony	100,0	6,8	21,7	17,5	20,4	3,7	30,0

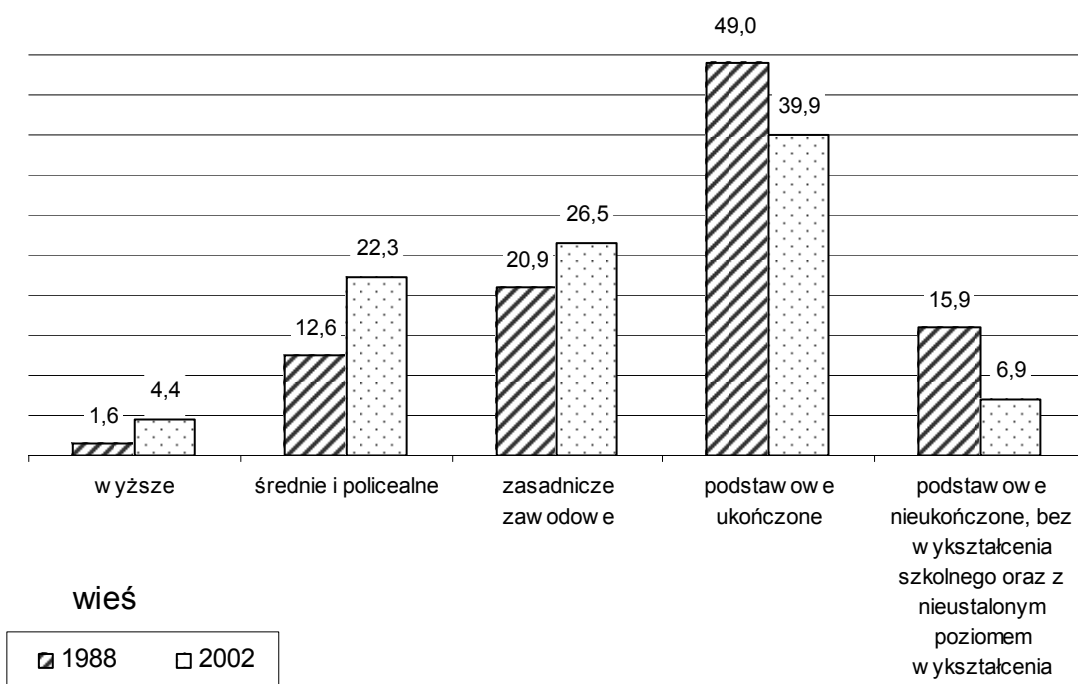
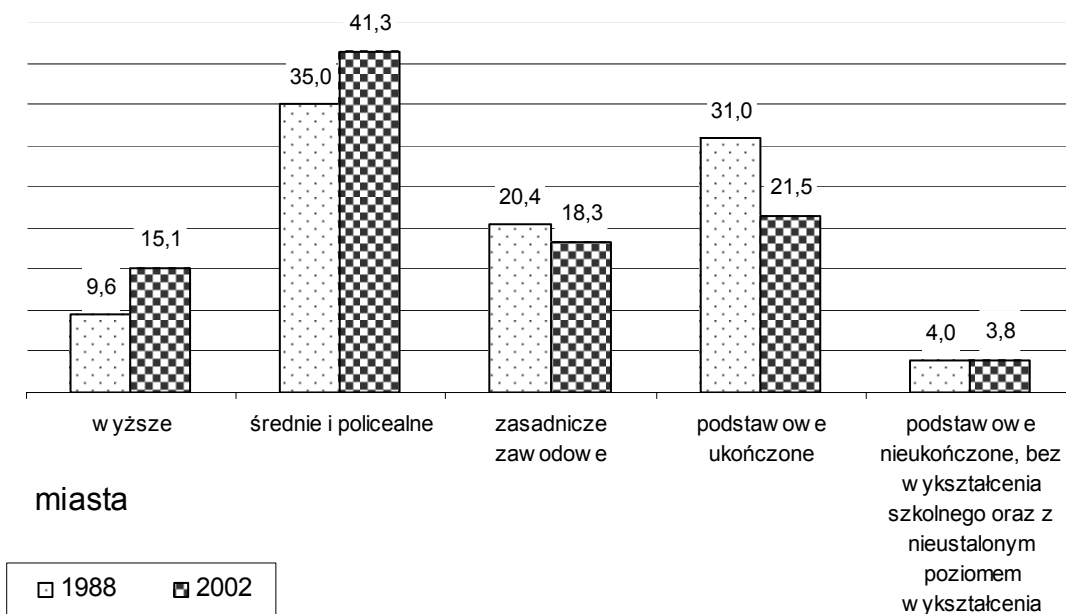
Z analizy danych spisowych 2002 r. według płci wynika, że kobiety częściej niż mężczyźni kończą studia (10,5% kobiet i 8,2% mężczyzn) oraz szkoły średnie i policealne (odpowiednio 34,5% i 27,7%). Mężczyźni zdecydowanie częściej kończą zasadnicze szkoły zawodowe (30,1% mężczyzn i 15,7% kobiet). Czynnikiem różnicującym strukturę ludności według poziomu wykształcenia jest również miejsce zamieszkania (patrz wykres 4.).

Mieszkańcy miast charakteryzują się zdecydowanie wyższym odsetkiem osób z wykształceniem ponadpodstawowym; w okresie międzyspisowym nastąpił wzrost udziału z 65,0% w 1988 r. do 74,7% w 2002 r., w tym z wykształceniem wyższym odpowiednio z 9,6% do 15,1%.

Ludność wiejska też szybko uzupełnia swoje wykształcenie; odsetek osób z wykształceniem ponadpodstawowym wzrósł z 35,0% w 1988 r. do 53,2% w 2002 r., w tym z wykształceniem wyższym z 1,6% w 1988 r. do 4,4% w 2002 r.

Wykres 4.

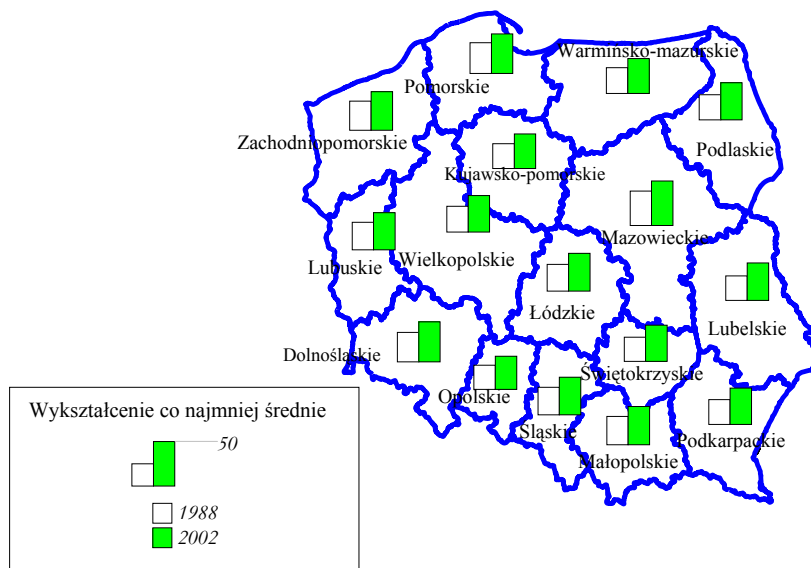
Ludność w wieku 15 lat i więcej według poziomu wykształcenia i miejsca zamieszkania w latach 1988 i 2002 (w %)

Poziom wykształcenia ludności województwa świętokrzyskiego na tle innych województw w latach 1988 i 2002 z wykształceniem co najmniej średnim przedstawia mapa 3.

Mapka 3.

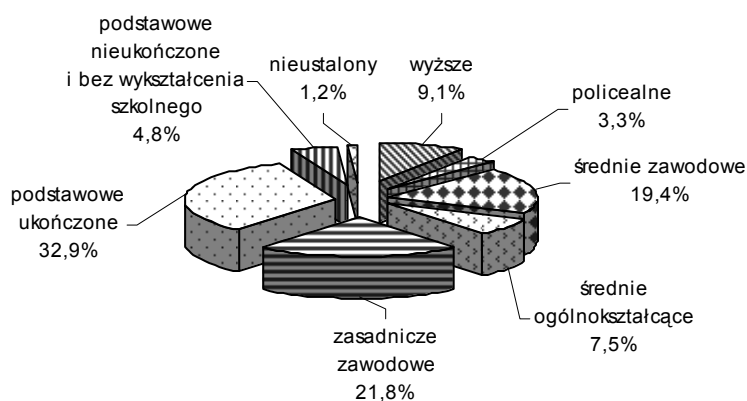
Ludność w wieku 15 lat i więcej z wykształceniem co najmniej średnim w latach 1988 i 2002 według województw

Analizując wyniki spisu 2002 roku należy przypomnieć, że dane o poziomie wykształcenia odnoszone są – po raz pierwszy - do ludności w wieku 13 lat i więcej, chociaż dla grupy 13-14 lat można mówić jedynie o wykształceniu podstawowym (ukończonym lub nieukończonym). W zwiększonej (o dwa roczniki – w stosunku do porównywanej z 1988 rokiem) populacji osób struktura poziomu wykształcenia przedstawia się następująco: wyższe - 9,1% (w tym 1,4% ze stopniem naukowym co najmniej doktora), policealne – 3,3%, średnie zawodowe – 19,4%, średnie ogólnokształcące – 7,5%, zasadnicze zawodowe – 21,8%, podstawowe ukończone – 32,9%, podstawowe nieukończone i bez wykształcenia szkolnego – 4,8% (patrz wykres 5).

Wykres 5.

Wykształcenie ludności w wieku 13 lat i więcej w 2002 r.

Dla 1,2% ludności nie ustalono poziomu ukończonego wykształcenia (dotyczy to głównie ludności przebywającej dłużej za granicą).

6. OSOBY NIEPEŁNOSPRAWNE

Spisy powszechne ludności są jedynym badaniem pełnym, którego wyniki pozwalają ustalić liczbę osób niepełnosprawnych oraz umożliwiają szczegółową charakterystykę tej grupy ludności. Obecnie stosowane pojęcie „niepełnosprawność” w poprzednich latach funkcjonowało zamiennie z pojęciem „inwalidztwo”. Polska jest jednym z nielicznych krajów, w którym badanie zjawiska niepełnosprawności w spisach ludności stało się już tradycją.

Osobą niepełnosprawną jest taka osoba, która posiada odpowiednie orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony lub osobę, która takiego orzeczenia nie posiada, lecz odczuwa ograniczenie sprawności w wykonywaniu czynności podstawowych dla swojego wieku (zabawa, nauka, praca, samoobsługa).

Zbiorowość osób niepełnosprawnych dzieli się na 2 podstawowe grupy:

- *osoby niepełnosprawne **prawnie** tj. takie, które posiadały odpowiednie, aktualne orzeczenie wydane przez organ do tego uprawniony;*
- *osoby niepełnosprawne **tylko biologicznie** tj. takie, które nie posiadały orzeczenia, ale miały (odczuwały) całkowicie lub poważnie ograniczoną zdolność do wykonywania czynności podstawowych.*

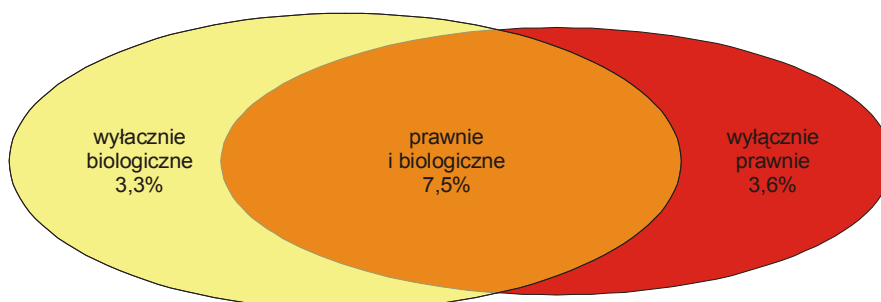
*Kryterium do zakwalifikowania danej osoby do zbiorowości **osób niepełnosprawnych prawnie** jest posiadanie:*

- *aktualnego orzeczenia wydanego przez odpowiedni organ orzekający - dla osób w wieku 16 lat i więcej,*
- *uprawnienia do pobierania zasiłku pielęgnacyjnego - dla dzieci poniżej 16 roku życia - tj. urodzonych po 20 maja 1986 r.*
- *Dla potrzeb dalszej analizy osoby niepełnosprawne biologicznie, które posiadały jednocześnie odpowiednie orzeczenie zostały włączone do grupy niepełnosprawnych prawnie.*
- *W spisie ludności 2002 r. dla osób w wieku 16 lat i więcej ustalono 3 stopnie niepełnosprawności:*
 - *znaczny*
 - *umiarkowany*
 - *lekki*

W 2002 roku liczba osób niepełnosprawnych wynosiła 187,1 tys., co stanowiło 14,4% ogółu ludności województwa. Oznacza to, że co siódmy mieszkaniec naszego województwa był osobą niepełnosprawną. Zbiorowość osób niepełnosprawnych prawnie liczyła 144,4 tys., osób niepełnosprawnych prawnie i biologicznie 97,9 tys., zaś niepełnosprawnych tylko biologicznie 42,7 tys.

Wykres 6.

Osoby niepełnosprawne w 2002 r. (w odsetkach do ogółu ludności)

Wśród osób niepełnosprawnych najliczniejszą grupę stanowiły osoby posiadające orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności (27,6% ogółu niepełnosprawnych) oraz osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 23,1% zbiorowości. Orzeczenie o znacznym stopniu niepełnosprawności posiadało 18,5% tej populacji, zaś wśród dzieci do lat 15 zjawisko niepełnosprawności wystąpiło w niewielkiej skali i obejmowało 4,2 tys.

Wśród niepełnosprawnych tylko biologicznie było 4,7 tys. osób z całkowicie ograniczoną zdolnością do wykonywania podstawowych czynności, natomiast poważne ograniczenie sprawności zadeklarowało 38,0 tys. osób.

Tabl. II. 3. Osoby niepełnosprawne według stopnia niepełnosprawności w 2002 r.

Osoby niepełnosprawne	Ogółem		Miasta		Wieś	
	w tys.	w %	w tys.	w %	w tys.	w %
Ogółem	187,1	100,0	79,7	100,0	107,4	100,0
Mężczyźni	89,5	47,8	37,7	47,3	51,7	48,2
Kobiety	97,7	52,2	42,0	52,7	55,7	51,8
Prawnie – razem	144,4	77,2	64,1	80,5	80,3	74,8
W wieku 16 lat i więcej						
o stopniu niepełnosprawności:	140,3	75,0	62,2	78,0	78,1	72,7
znacznym	34,7	18,5	15,1	19,0	19,5	18,2
umiarkowanym	43,3	23,1	21,6	27,1	21,7	20,2
lekkim	51,6	27,6	22,7	28,5	28,9	26,9
nieustalonym	10,8	5,8	2,8	3,5	8,0	7,5
W wieku 0-15 lat	4,2	2,2	1,9	2,4	2,2	2,1
z uprawnieniami do zasiłku						
pielęgniacyjnego						
Tylko biologicznie	42,7	22,8	15,6	19,5	27,1	25,2
Odczuwające ograniczenie						
sprawności:						
całkowite	4,7	2,5	1,8	2,3	2,9	2,7
poważne	38,0	20,3	13,8	17,3	24,2	22,5

W pełnej zbiorowości osób niepełnosprawnych przeważają kobiety, które stanowią 52,2% tej populacji, podczas gdy mężczyźni – 47,8%. W miastach odsetek kobiet wśród niepełnosprawnych wyniósł 52,6% i był nieznacznie wyższy niż na wsi, gdzie osiągnął 51,8%.

Na wsi najliczniejszą grupę stanowiły osoby posiadające orzeczenie o lekkim stopniu niepełnosprawności, których udział wynosił 26,9%, a następnie osoby niepełnosprawne tylko biologicznie odczuwające poważne ograniczenie sprawności – 22,5% oraz osoby o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 20,2%. Odmiennie kształtowała się sytuacja w miastach, gdzie wyraźnie wyższy był udział osób o umiarkowanym stopniu niepełnosprawności – 27,1%, a także osób o lekkim stopniu niepełnosprawności – 28,5%. Mniej było natomiast niepełnosprawnych tylko biologicznie o poważnym ograniczeniu sprawności – 17,3%.

Ogółem liczba osób niepełnosprawnych na 1000 mieszkańców w województwie Świętokrzyskim wynosiła w 2002 r. 144 osoby, przy czym była ona nieco wyższa na wsi, gdzie osiągnęła 153 osoby na 1000 mieszkańców niż w miastach – 134 osoby. Na 1000 kobiet niepełnosprawność zadeklarowało 147, natomiast dla mężczyzn wskaźnik ten wyniósł 141.

Nateżenie zjawiska niepełnosprawności nasila się wraz z wiekiem (patrz Tabl.II.4.). Osoby w wieku poprodukcyjnym stanowią ponad 45% niepełnosprawnych. Ponadto można zauważyć, że w grupach wiekowych do 65 roku życia przeważają mężczyźni, a dopiero powyżej tego wieku liczba niepełnosprawnych kobiet jest wyższa niż mężczyzn.

Tabl. II.4. Osoby niepełnosprawne według płci i grup wieku w 2002 r.

Osoby niepełnosprawne	Ogółem	W tym w wieku							
		0-15 lat	16-24	25-34	35-44	45-54	55-64	65-74	75 lat i więcej
	w odsetkach danej grupy wieku								
OGÓLEM	14,4	2,4	3,0	3,8	7,7	19,8	33,7	37,4	46,2
Mężczyźni	14,1	2,7	3,5	4,6	8,7	20,4	38,7	38,2	45,5
Kobiety	14,7	2,1	2,5	3,0	6,8	19,2	29,4	36,7	46,6

7. KRAJ URODZENIA I OBYWATELSTWO

Kraj urodzenia

W polskich spisach ludności kraj urodzenia był przedmiotem badania w okresie międzywojennym, tj. w spisach z 1921 oraz 1931 roku, aczkolwiek samo pytanie było sformułowane jako „miejsce urodzenia”.

W okresie powojennym w spisach ludności nie badano kraju urodzenia, natomiast miejsce urodzenia było przedmiotem badania w spisach z lat 1970 i 1988 oraz w 1978 (wyłącznie w badaniu reprezentacyjnym).

Wyniki spisu 2002 wykazały, że 98,4% (1276,5 tys.) ludności mieszkającej w naszym województwie wskazało Polskę jako kraj swego urodzenia, 0,5% urodziło się za granicą, a w przypadku pozostałych - 1,1% ludności (14,4 tys.) - kraj urodzenia nie został ustalony.

Zgodnie z przyjętą w spisie metodologią, kraj urodzenia należało podać biorąc pod uwagę granice państw aktualne w momencie spisu, a nie w momencie urodzenia osoby.

Pośród osób, które urodziły się poza granicami kraju – 1,7 tys. osób (tj. 26,2%) podało jako kraj urodzenia Niemcy.

Tabl. II. 5. Ludność według kraju urodzenia w 2002 r.

Kraj urodzenia	Ogółem w tys.	Ludność ogółem = 100%	Inny kraj ogółem = 100%
Ludność ogółem	1297,5	100,0	x
Polska	1276,5	98,4	x
Inny kraj - razem	6,5	0,5	100,0
z tego:			
Ukraina	1,5	0,1	23,1
Białoruś	0,5	0,0	7,7
Niemcy	1,7	0,1	26,2
Litwa	0,3	0,0	4,6
Rosja	0,5	0,0	7,7
Francja	0,6	0,1	9,2
St. Zjedn. Am. Pn.	0,2	0,0	3,1
Pozostałe kraje	1,3	0,1	20,0
Nieustalony kraj urodzenia	14,4	1,1	x

Obywatelstwo

W 2002 roku temat obywatelstwa był po raz pierwszy przedmiotem badania w powszechnym spisie ludności w okresie powojennym. Obywatelstwo, jako przynależność państwowa cudzoziemców, było badane w spisach z lat 1921 i 1931.

Zgodnie z obowiązującymi aktualnie normami prawnymi cudzoziemcem jest osoba nie posiadająca polskiego pochodzenia.

W spisie ludności 2002 istniała możliwość podania dwóch obywatelstw w przypadku cudzoziemców oraz dwóch dodatkowych – w przypadku obywateli polskich.

Wyniki spisu 2002 wykazały, że wśród stałych mieszkańców naszego województwa 98,7% (1280,6 tys. osób) to obywatele Rzeczypospolitej Polskiej, 0,1% stanowią cudzoziemcy, tj. osoby bez polskiego obywatelstwa (0,8 tys.), a dla 1,2% ludności (16,0 tys. osób) nie została ustalona przynależność państwowa.

Tabl. II. 6. Ludność według obywatelstwa w 2002 r.

Obywatelstwo	Ogółem w tys.	Ludność ogółem = 100%
Ludność ogółem	1297,5	100,0
Polskie razem	1280,6	98,7
Wyłącznie polskie	1274,7	98,2
Polskie i inne	5,9	0,5
Wyłącznie inne	0,8	0,1
Nieustalone	16,0	1,2

8. LUDNOŚĆ WEDŁUG DEKLAROWANEJ NARODOWOŚCI I JĘZYKA

Narodowość

Narodowość była przedmiotem badania w naszym kraju w okresie przedwojennym w spisach ludności z lat 1921 oraz 1931, przy czym w tym ostatnim - narodowość była ustalana pośrednio na podstawie wyznania oraz języka ojczystego. W latach powojennych po raz pierwszy zagadnienia narodowościowe włączono do spisu ludności w 2002 roku. Z uwagi na duży stopień trudności badań narodowości, uzyskane wyniki wymagają bardzo ostrożnej interpretacji – bezwzględnie, w powiązaniu z zastosowaną w spisie definicją pojęcia narodowości.

Pytanie o narodowość, które zostało sformułowane na formularzu spisowym, uwzględniało z jednej strony nawiązanie do pierwszego spisu z 1921 r., a z drugiej – zachowanie zgodności ze standardami europejskimi. W związku z tym przyjęto, że pytanie będzie następujące: **Do jakiej narodowości się Pan(i) zalicza?**, przy następującym zdefiniowaniu narodowości.

Narodowość jest deklaratywną (opartą na subiektywnym odczuciu) cechą indywidualną każdego człowieka, wyrażającą jego związek emocjonalny (uczuciowy), kulturowy lub genealogiczny (ze względu na pochodzenie rodziców) z określonym narodem.

Sformułowane pytanie oraz przyjęta definicja narodowości są na tyle otwarte, że zezwalają osobie spisywanej na indywidualne, własne rozumienie pojęcia narodowości. Rachmistrze spisowi byli zobowiązani do odnotowywania każdej udzielonej przez osoby spisywane odpowiedzi, która pozostawała w związku z tematem narodowości.

Pomimo przyjętej definicji narodowości niektóre uzyskane w badaniu spisowym odpowiedzi dotyczące przynależności narodowościowej wychodzą poza zakres dość szeroko rozumianego pojęcia narodowości i obejmują grupy etniczne.

Wyniki spisu wskazują, że w ogólnej liczbie ludności naszego województwa – 1278,0 tys., czyli 98,5% osób zadeklarowało swoją narodowość jako polską. Przynależność do narodowości innej niż polska zadeklarowało 1,1 tys. (0,1%). W odniesieniu do 18,3 tys. (1,4%) nie zdołano ustalić przynależności narodowościowej, głównie z powodu braku odpowiedzi.

Wśród narodowości, jakie najczęściej były wymieniane w odpowiedziach osób spisywanych, pojawiała się narodowość romska – 0,3 tys. osób.

Wśród innych społeczności, które wyróżniają się pod względem liczebności, należy wymienić narodowość ukraińską i rosyjską – po przeszło 0,1 tys. osób.

Język używany w domu

Obok pytania o narodowość do tematyki spisu ludności w 2002 roku wprowadzono pytanie o język używany w kontaktach domowych. Pytanie to przyjęło następującą postać: *W jakim języku (językach) rozmawia Pan(i) najczęściej w domu?* Konstrukcja pytania dawała możliwość zarejestrowania dwóch nazw języków niepolskich, niezależnie od tego, czy były one używane z językiem polskim, czy też wyłącznie.

Ludność zamieszkała w województwie świętokrzyskim w zdecydowanej większości posługuje się w kontaktach domowych językiem polskim. W sumie zadeklarowało używanie tego języka 1279,0 tys., co stanowi 98,6% ogółu ludności. Ponadto język polski używany jest zazwyczaj jako jedyny – 1273,7 tys. osób (98,2%). Zbiorowość deklarujących posługiwanie się językami niepolskimi w kontaktach rodzinnych liczy w sumie 5,5 tys. (0,4% ogółu).